

Література

1. Feyerabend P. K. Realism, Rationalism and Scientific Method: Philosophical papers. Cambridge University Press. 1981. V. 1. 353 p.
2. Halbwachs, Maurice. The Collective Memory. New York : Harper-Colophon Books, 1950. 186 p.
3. Гоян І. М., Сторожук С. В., Федик О. В. Роль колективної пам'яті в процесі формування національної єдності: український вимір. *Гуманітарний часопис*. 2018. № 1. С. 11–22.
4. Кун Т. Структура наукових революцій. К. : Port-Royal, 2001. 228 с.
5. Попшер К.. Логіка наукового відкриття. Огляд деяких фундаментальних проблем / пер. з англ. під кер. О. Є. Оліфер. *Актуальні проблеми духовності*. 2021. Вип. 22. С. 170–192.
6. Сторожук С. В. Меморіальні спільноти у глобальному світі. *Наукові студії з соціальної та політичної психології*. 2022. Вип. 49(52).
7. Фуко М. Археологія знання / пер. з фр. В. Шовкун. К. : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2003. 326 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-348-7-28>

ФІЛОСОФІЯ НАУКИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ФІЛОСОФСЬКО-АНАЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В КОНТЕКСТІ НАУКОВОГО ДИСКУРСУ

Маруховська-Картунова О. О.

*кандидат філософських наук, доцент,
зав. секції суспільних наук кафедри іноземних мов
та загальноосвітніх дисциплін
Університет економіки та права «КРОК»
м. Київ, Україна*

Філософія науки як галузь філософії та новий напрямок наукового знання завжди була, є і буде основним каталізатором розвитку наукового мислення, взагалі, та філософсько-аналітичного мислення, зокрема. Предметом даного дослідження є процес формування філософією науки високої культури філософсько-аналітичного мислення в сучасному науковому дискурсі.

Перш ніж розкрити вплив філософії науки на формування філософсько-аналітичного мислення, необхідно розпочати з визначення таких ключових понять, як: «філософія науки» та «філософсько-

аналітичне мислення». Як слушно стверджують автори навчального посібника «Філософія науки» О.М. Кузь та В.Ф. Чешко, термін «філософія науки» пов'язує два соціокультурних феномена – філософію і науку» [1, с. 23]. При цьому, аналізуючи взаємодію між ними, слід згадати декілька концепцій, відповідно з якими є істинними два різних відомих висловлювання: 1. «Філософія – цариця усіх наук» («філософія слугує єдиним джерелом абсолютно істинного знання, а наука представлена дедуктивно виводимими з неї одиничними судженнями, істинність яких випливає з встановлених філософією принципів». 2. «Наука і є справжня філософія» («сама наука дає засноване на даних досвіду знання, яке єдине може слугувати джерелом філософських істин») [1, с. 24].

Що стосується визначення поняття «філософія науки» то, автори «Філософського енциклопедичного словника» підкреслюють, що «Філософія науки – це галузь філософії, яка досліджує феномен науки в історичному розгортанні всіх його соціокультурних вимірів» [2, с. 679].

Філософія науки включає ряд ключових елементів в структурі філософії, які спрямовані на розуміння сутності природи наукового пізнання та його важливої ролі в сучасному науковому дискурсі. Ось основні складові структури філософії науки як міждисциплінарного дослідження, що сприяють формуванню філософсько-аналітичного мислення: 1) епістемологія або гносеологія як теорія пізнання; 2) методологія науки; 3) аналітична філософія; 4) логіка як філософія мислення; 5) метафізика науки; 6) історія науки та ін. (Див. схему № 1).

Схема 1. Структура філософії науки (складено автором тез)

Відомо, що першим філософом, хто зробив значний внесок у зародження та розвиток філософії та методології науки, був англійський філософ і науковець *Френсіс Бекон* (1561-1626), який в своєму найвідомішому методологічному трактаті «Новий органон» (1620) висунув *концепцію індуктивного методу*, яка стала фундаментальною для подальшого розвитку процесу наукового пізнання. Його вважають «засновником нового напрямку філософії – «філософії науки» [3] тому, що він підкреслював обмеженість дедукції та визначив індукцію як важливий метод збирання та аналізу фактів для того, щоб сформулювати загальні принципи та визначити загальні закономірності природи.

Окрім того, видатний французький філософ і науковець Нового часу *Рене Декарт* (1596–1650) у праці «Міркування про метод, що дозволяє направляти свій розум і відшукувати істину в науках» (1637) висловив низку основних ідей, які стали фундаментальними для розвитку методології та філософії науки. Серед них це *аналітичний метод* Р. Декарта, сутність якого це розчленування проблеми на простіші елементи, а також *метод синтезу*, тобто їх подальше з'єднання для розуміння загальної цілісної картини.

Вартують уваги також основні ідеї з проблем філософії науки таких відомих філософів, як Є. Дюрінг «Логіка і теорія науки» (1878), Карл Поппер «Логіка наукового дослідження» (1935), Томас Кун «Структура наукових революцій» (1962) та ін. Наприклад, значний методологічний інтерес для розвитку філософії науки становлять введення Т. Куном понять «*парадигма*» і «*зміна парадигм*» та *концепція «наукових революцій»* [4, с. 51–55].

Усі ці названі і неназвані ідеї, концепції та положення відомих філософів стосовно проблем філософії науки суттєво вплинули на процес формування культури філософсько-аналітичного мислення в сучасному науковому дискурсі. Перш ніж зупинитися на сутності поняття «філософсько-аналітичного мислення», потрібно визначити основні види та типи мислення взагалі.

Відомо, що існує значна багатоманітність класифікацій видів та типів мислення за різними критеріями, часто з точки зору дихотомії: 1) за характером вирішення задач в діяльності людини: теоретичне мислення та практичне мислення; 2) за характером розумової діяльності: аналітичне та синтезоване; 3) за ступенем творчості: креативне та стандартне; 4) раціональне та інтуїтивне; 5) продуктивне та репродуктивне; 6) абстрактне та конкретне; 7) логічне й алогічне; 8) філософське й технічне; 9) інтелектуальне та візуальне; 10) критичне та емоційно-позитивне; 11) дискурсивне та недискурсивне і т.п. [5, с. 186–187].

Слід відзначити, що особливо важливу роль для розвитку філософії науки має саме філософсько-аналітичне мислення, яке складається з філософського та аналітичного видів мислення. Ще стародавня філософія вважала, що «філософське мислення – це необхідна умова людяності та одночасно – її наслідок...», це передусім завдання самовіднесення людини щодо сенсу життя» [6, с. 26]. Принагідно підкреслимо, що філософсько-аналітичне мислення використовує аналітичний метод для розкриття структури і змісту філософських проблем та передбачає розчленування складних питань на менші, більш зрозумілі компоненти.

Філософсько-аналітичне мислення – це свого роду напрямок у філософії, який акцентує на чіткому аналізі при визначенні понятійно-категоріального апарату та логічних аргументацій з метою розкриття філософських питань. Цей підхід розвивався в середині ХХ ст. і набув значного впливу в аналітичній філософії. Серед засновників аналітичної філософії слід назвати найвідоміших філософів таких, як: Бертран Расел «Мистецтво філософствування», Людвіг Вітгенштайн «Логіко-філософський трактат» (1921), Карл Попер «Відкрите суспільство і його вороги» (1945) та ін.

Відомо, що сучасна *аналітична філософія* охоплює майже усі головні розділи сучасного філософського знання і що «для аналітичної філософії є суттєвим особливий стиль філософування... з активним застосуванням методів сучасної логіки... Ще однією невід'ємною рисою філософсько-аналітичного стилю є високі вимоги до чіткості аргументації, яка використовується для обґрунтування тих чи інших філософських положень». Головне, що сучасна аналітична філософія «є однією з найвпливовіших течій сучасної філософської думки...» – саме таку оцінку сучасній аналітичній філософії дано вітчизняними науковцями-учасниками 11-го Міжнародного конгресу Товариства аналітичної філософії у вересні 2022 р. в Німеччині [7, с. 198].

Підсумовуючи вищенаведене, необхідно підкреслити, що сучасна філософія науки в цілому та аналітична філософія з її філософсько-аналітичним мисленням, зокрема, є сьогодні актуальними і важливими напрямками усієї світової філософської думки, про що свідчить широкий науковий філософський дискурс у вигляді великого міжнародного форуму, проведеного в минулому 2022 році 11-го Міжнародного конгресу Товариства аналітичної філософії, в якому взяли участь представники аналітичної філософії понад 30-ти країн світу.

Література

1. Кузь О. М., Чешко В. Ф. Філософія науки : навчальний посібник. Електронне видання. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с. URL: <http://www.repository.hneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/17865> (дата звернення 14.11.2023).
2. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (голова редколегії) та ін. ; Київ: Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України: Абрис, 2002. 742 с. URL: <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/ukr0011096> (дата звернення 14.11.2023).
3. Юркевич О. М. Наукова індукція Ф. Бекона: історія та сучасність. *Новий органон (1620) та університетська філософія. До 400-річчя виходу трактату «Новий органон» Френсіса Бекона* : матеріали міжнародної наук. конф., 20.04.2021. Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2021. С. 163–170. URL: https://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/18841/1/Urkevich_tezi%2019.pdf (дата звернення 14.11.2023).
4. Маруховська-Картунова О. О. Філософія науки щодо визначення понять «парадигма» і «зміна парадигм» та концепції «наукових революцій» Т. Куна. *Філософські студії в контексті постсучасних знань: теорія, методологія, методика* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 31 липня – 10 вересня 2023 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2023. С. 51–55.
5. Клак В. О. Теоретичний аналіз загальної системи розумових дій та операцій мислення. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*. 2019. № 2. С. 182–194. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Tipp_2019_2_17 (дата звернення 15.11.2023).
6. Сломський В.С. Деякі аспекти філософського мислення: сенс чи предмет? *Гуманітарний вісник ЗДІА*. Вип. 33. 2008. С. 23-32. URL: https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/visnik_33_23.pdf (дата звернення 15.11.2023).
7. Шрамко Я., Хоменко І. Сучасна аналітична філософія: Історичні витоки та перспективи розвитку. За матеріалами *11-го Міжнародного конгресу Товариства аналітичної філософії*, 12–15 вересня 2022 р., Берлін, Німеччина). *Sententiae*. Vol. 41. No 3. 2022. P. 197–205. URL: <https://sententiae.vntu.edu.ua/index.php/sententiae/article/view/672> (дата звернення 16.11.2023).